

ОРГАНІЗАЦІЯ ГРУПОВОЇ РОБОТИ НА ОСНОВІ ЗАПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ ПІДРУЧНИКА ЯК СПОСІБ КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНІХ ВТРАТ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Барановська Олена,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
М. Київ, Україна

 panihellena@gmail.com

Освіта в умовах воєнного стану в Україні змусила кардинально передивитися та пристосувати до існуючих реалій форми, методи і засоби навчання. Нинішня ситуація потребує від системи освіти насамперед гнучкості та адаптивності, створення різних способів зворотного зв'язку вчителів та учнів, тісної співпраці з психологічними та медичними установами. В обставинах, коли більшість українських дітей знаходиться у важких для них умовах життя і розвитку, вкрай важливою є оптимізація моделей та технологій індивідуалізації та диференціації навчання як інструменту компенсації освітніх втрат учнів. Напрацювання в області індивідуалізації навчання становлять базу, яка допоможе створенню таких моделей, адаптованих до сучасних реалій (Барановська, 2021b). У величезній кількості дітей створюється нова система соціальних взаємозв'язків, відбувається зміна правил поведінки в нових реаліях життя. Вітчизняні психологи переконають, що українським дітям потрібен реабілітаційний рік, який націлений на компенсацію психотравм дітей та їхніх освітніх втрат. У виданні Інституту педагогіки «Освіта в реаліях війни» акцентується на важливості: надавати дитині психосоціальної підтримку; шукати можливі варіанти доступу до навчального середовища; сприяти створенню дружнього життєвого простору дитини; зробити метою навчання цілісний розвиток дитини; зробити навчання змістовним і цікавим; компенсувати освітні втрати дитини, враховуючи доступні способи (Топузов, Локшина, 2022).

На різних платформах обговорюються цільові заходи, які можуть допомогти надолужити освітні втрати учнів у важкі соціальні періоди. Серед них означені індивідуальні додаткові заняття з учителем або виокремлення групи учнів, які потребують допомоги; поглиблена діагностика, поділ учнів на групи за освітніми потребами, рівнем сформованості ключових компетентностей; розвиток соціальних компетентностей учнів (спілкування, взаємодії, уміння домовлятися тощо).

За неможливості побудувати постійний зв'язок з навчальним закладом та відсутність звичного навчального середовища, велику роль відіграє шкільний підручник.

Підручники для початкових класів, створені у 2020 році, мають великий розвивальний потенціал, запитання та завдання до текстів націлені на формування ключових компетентностей учнів. Одною з можливих форм компенсації освітніх втрат учнів і їхнього звичного соціального спілкування є організація групової чи парної роботи на основі запитань та завдань з текстом підручника (який переважно доступний для дітей в різних регіонах України та за кордоном). Групова форма навчання в наукових дослідженнях визначається як форма організації навчання в групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва вчителя і співпраці з учнями, яка передбачає спільні зусилля учнів групи для вирішення поставлених учителем завдань). Така форма дозволяє реалізувати природне прагнення дітей до спілкування, взаємодопомоги і співпраці, забезпечує умови для формування позитивної мотивації учіння, досягти високої результативності у засвоєнні знань і формуванні вмінь, формувати вміння співпрацювати, створити позитивні мотиви навчання, розвивати гуманні стосунки між дітьми, дає багато можливостей для індивідуалізації. Різновидом групової роботи є парна робота (робота в мінігрупах), яка базується на створенні мобільних груп, що можуть співпрацювати в схожих умовах і саме вона може компенсувати втрачене очне спілкування з однокласниками в умовах дистанційного навчання.

Розподіл за мінігрупами може здійснюватися: на основі діагностичного зрізу; міні-опитування щодо готовності до опанування конкретного матеріалу; перевірки готовності до уроку; якості та можливості виконувати домашнє завдання або контрольної роботи; відповідно до освітніх втрат дитини; відповідно до мотивації конкретної дитини; відповідно до її інтересів та схильностей тощо. Для поділу на групи можна використовувати цифрові ресурси чи ділити за можливостями, які доступні для вчителя і учнів класу (Барановська, 2022а).

Кількісний аналіз підручників з української мови та читання для третього класу (Нова українська школа) засвідчив про те, що в них значно збільшилася кількість запитань та завдань на формування вміння розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами (10%). Близько 5% із них припадає на запитання і завдання, що націлені на спільну роботу над завданням, колективну роботу та групову роботу (зокрема парну), дослідницькі завдання, рольові завдання, інсценізації, завдання-інтерв'ю (близько 2%) (Барановська, 2021а; Барановська, 2022b; Барановська, 2022c; Барановська, 2021b). У проаналізованих нами підручниках з української мови та читання 2020 року показовими в плані формування вміння спілкуватися в групі були такі (таблиця 1).

Підручник може і має допомогти організації груп Разом з однокласниками розіграйте сценку (за поданим сценарієм)»;

- «Підготуйтеся до рольового читання: розподіліть ролі, обговоріть настрої героїв»;
- «Пограйтеся в гру «Загадай - я відгадаю»;
- «Позмагайтеся, хто назве більше квітів, зображених у вірші».

ової та парної роботи з учнями, що відірвані від звичного середовища і формувати в них колективне мислення, вміння організувати спільну роботу, вчити знаходити способи розв'язання завдань різних типів, розвивати аналітичні вміння, шукати різні виходи з життєвих ситуацій (Барановська, 2018).

Отже, використання запитань та завдань підручника, націлених на формування соціальної компетентності, може компенсувати втрати учнів початкової школи в нестійких життєвих умовах та за нерівного доступу до очного навчання.

Таблиця 1

Види запитань та завдань підручника (уміння працювати в групі).

Завдання-інтерв'ю	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «Візьми інтерв'ю в однокласників (однокласниць), розпитай, що їм найбільше сподобалося з літніх канікул»; ▪ «Проведіть опитування у вас в класі».
Завдання на взаємодію (робота в групах)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «Пофантазуйте разом, яким може бути колективний колаж на тему «найкраща школа»; ▪ «Об'єднайтеся у групи та зверніться до дорослих зі своїми застереженнями»; ▪ Рубрики «Я - вчитель», «Хвилинка спілкування».
Спільні дослідницькі завдання, презентації власного продукту	<ul style="list-style-type: none"> ▪ «Дослідіть: які мультфільми подобалися в дитинстві вашим батькам, дідусям і бабусям? Які мультфільми ви дивитесь разом?»; ▪ «Об'єднайтеся у творчі групи, розподіліть обов'язки і обговоріть план дій. Оформіть і проведіть презентацію»;
Рольові завдання	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Разом з однокласниками розіграйте сценку (за поданим сценарієм»); ▪ «Підготуйтеся до рольового читання: розподіліть ролі, обговоріть настрої героїв»; ▪ «Пограйтеся в гру «Загадай - я відгадаю»; ▪ «Прозмагайтеся, хто назве більше квітів, зображених у вірші».

Список використаних джерел

- Барановська, О. В. (2021 а). Змішане навчання у початковій школі: нові форми взаємодії: методичні рекомендації. Київ: Фенікс. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729011>
- Барановська, О. В. (2022 а). Особливості форм організації навчальної діяльності учнів початкових класів в умовах змішаного навчання. *Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua"*. Kharkiv, Ukraine. 404–410. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726229>
- Барановська, О. В. (2022b) Підручник для початкової школи в умовах змішаного навчання. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том 7: Чинники оцінювання якісних досліджень [колективна монографія]*. [Наукова редакція Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін–Ужгород–Перемишль: Посвіт, 76–87. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730591>
- Барановська, О. В. (2022c). Розвиток соціальної взаємодії учнів початкової школи засобами підручника. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XII: Якісні дослідження для покращення життя людини* [Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін–Ужгород–Перемишль: Посвіт, 38–40. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731355>

- Барановська, О. В. (2021b). Теоретико-методологічні основи індивідуалізації навчання в початковій школі. *Theoretical foundations of the functioning of Education. Ways to improve the effectiveness of educational activities: collective monograph*. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 16–23. DOI – 10.46299/ISG.2021.MONO.PED. II. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725897>
- Барановська, О. В. (2021c). Формування наскрізних умінь третьокласників за допомогою методичного апарату підручника. *Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць*. Київ: Педагогічна думка, 26, 18–32. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726217>
- Барановська, О. В. (2018). Шкільний підручник в умовах нового освітнього середовища. *Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць*. Київ: Педагогічна думка, 21, 20–30.
- Топузов, О., Локшина, О. (ред.). (2022). Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти: оглядове видання. Київ: Педагогічна думка.

НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ГЕОГРАФІЧНИХ КУРСІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Безуглий Віталій,

доцент, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри географії,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

Дніпро, Україна

vetalbezugly@ukr.net

Лисичарова Галина,

доцент, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри географії,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

Дніпро, Україна

alinalisicharova@gmail.com

У 2022 році святкування річниці незалежності України (24 серпня) ознаменується півріччям героїчного протистояння українського народу агресії Росії (від 24 лютого). Повномасштабне вторгнення має наслідки в усіх площинах: природа, суспільство, господарська діяльність.

Зміст шкільних географічних курсів має гнучко реагувати на події та їх наслідки, що простежуються з позицій фізичної географії: зміни рельєфу, стану водойм, якості ґрунтового покриву, збереженість біорізноманіття тощо; суспільної географії: проблеми народонаселення (динаміка кількості та складу населення, напрямки вимушеної